

بررسی رابطه احداث فضای سبز بر امنیت اجتماعی و جرایم
(مورد مطالعه: بوستان باغ حکیم واقع در محله بریانک تهران)

اردشیر بهرامی^۱

۸۹/۱۲/۳

تاریخ دریافت:

۹۰/۲/۲۶

تاریخ پذیرش:

چکیده

شهرداری منطقه ۱۰ تهران بوستان باغ حکیم را در سال ۱۳۸۹ با هدف دسترسی ساکنان محله بریانک به فضایی آرام، بانشاط و زیبا احداث کرده است. البته شهرداری در این اقدام توسعه‌ای هدف مهم و پنهانی همچون تغییر فضای آسیب‌دیده (جرم خیز) و تبدیل آن به یک محله با امنیت اجتماعی بالا و کاهش جرایم (فروش و مصرف مواد مخدر) را مدنظر داشته است. در مقاله حاضر هدف بررسی رابطه احداث بوستان باغ حکیم بر امنیت اجتماعی و جرایم در محله بریانک است. روش تحقیق مورد استفاده، ارزیابی اثرات اجتماعی است که با استفاده از تکنیک‌های کیفی صورت گرفته است. جامعه آماری پژوهش، ساکنان محله بریانک است و نمونه آماری ۳۰ نفر از ساکنان محله برای انجام مصاحبه‌های عمیق فردی و گروهی انتخاب گردیده است. همچنین با مشاهدات میدانی این مطالعه انجام گرفته است. وجود خرده فرهنگ خشونت، بزهکاری، فقر، اعتیاد، در محله و محصور بودن باغ متروکه و قدیمی حکیم زمینه شکل‌گیری ناامنی اجتماعی، افزایش جرایم و انحرافات اجتماعی در محله فراهم کرده بود. استدلال مقاله این است که با تغییر فضای فیزیکی و اجتماعی محلات جرم خیز شهری، جرایم و انحرافات اجتماعی (فروش و مصرف مواد مخدر و بزهکاری در فضاهای بی‌دفاع شهری) قابلیت تغییر و کنترل دارند و می‌توان امنیت اجتماعی را برقرار نمود. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد: احداث بوستان موجب تغییر منظره جرم‌خیز باغ حکیم و بهبود وضعیت اوقات فراغت، آرامش روحی و روانی شهروندان، امنیت اجتماعی، کاهش جرایم مرتبط با مواد مخدر و خشونت در محله بریانک داشته است. به طوری که محله از فضای اجتماعی بدنام و ناامن به محله‌ای آرام، بانشاط و زیبا در حال تغییر است.

واژه‌های کلیدی:

محله بریانک، بوستان باغ حکیم، جرایم، امنیت اجتماعی، فضای بی‌دفاع شهری

امروزه توجه به مفاهیم امنیت اجتماعی، جرایم و آسیب‌های اجتماعی در کلان‌شهرها و رویکردهای مبارزه با آن به عنوان یکی از اولویت‌های اساسی مسئولان و مدیران شهری تبدیل شده است. جدای از اثرات و پیامدهای اجتماعی و فرهنگی ناشی از برنامه‌ریزی و طراحی محیط‌های امن شهری بر الگوهای رفتار شهروندی و بهبود کیفیت محیطی مناطق مسکونی، تبیین ویژگی‌ها و اثرات آن بر نقش کالبدی شهر بر کاهش جرایم شهری و یا کاستن از وقوع جرم، موضوع مستقل و با اهمیتی است. امروزه برای مبارزه با جرایم و انحرافات اجتماعی در مراکز جرم‌خیز شهری کمتر به نقش نیروهای اجتماعی در کنترل جرم توجه می‌شود (پورجعفر و دیگران، ۱۳۸۳: ۷۴). در حالی که با طراحی مناسب محیط برای ایجاد زمینه حضور مؤثر شهروندان در فضاهای جرم‌خیز و افزایش نظارت‌های اجتماعی شهروندان بر فعالیت خلافکاران و محیط جرم از میزان جرایم و انحرافات کاست.

طی چند دهه گذشته در اثر گسترش بی‌رویه شهرنشینی و رشد کلان‌شهر تهران و بی‌توجهی به برطرف کردن مشکلات اجتماعی و اقتصادی شهروندان، جرایم و آسیب‌های اجتماعی زیادی در برخی از محلات افزایش یافته است. نگاه شهرداری به مسائل شهری معمولاً بر پایه برنامه‌ریزی کالبدی و شهرسازی بوده و کم‌تر دغدغه‌های اجتماعی و فرهنگی داشته است. مدیران و برنامه‌ریزان شهری برای مقابله با جرایم با استفاده از طراحی محیط و از بین بردن فضاهای جرم‌خیز به تغییر فضای فیزیکی شهری همچون نوسازی بافت‌های فرسوده و احداث فضاهای سبز مبادرت ورزیده‌اند. در این رویکرد در واقع هدف کاهش فرصت برای رخ دادن جرایم بوده است. این تغییر وضعیت موجب به تعویق انداختن وقوع جرم و استفاده صحیح از محیط می‌شود. در واقع با طراحی درست فضاهای شهری و از بین بردن فضاهای بی‌دفاع شهری می‌توان برخی جرایم و انحرافات اجتماعی همچون فروش و مصرف مواد مخدر، بزهکاری، نزاع و درگیری، امنیت اجتماعی و ... را کاهش داد.

منطقه ۱۰ تهران یکی از پرتراکم‌ترین و پرجمعیت‌ترین مناطق تهران محسوب می‌شود. در این منطقه بر اساس مطالعات موجود معضلات و تهدیدهای مهم زندگی شهروندان به شرح زیر مطرح شده است: «فروش و مصرف مواد مخدر، تکدی‌گری، نزاع و درگیری، فقر، بیکاری و سطح درآمد پایین، تراکم و ضریب بالای اشغال زمین، بالا بودن فشردگی، یکنواختی و تراکم جمعیت و کاربری مسکونی و کیفیت نازل بافت مسکونی، پایین بودن

سرانه فضای سبز و خدماتی، روند نزولی رشد منفی جمعیت، سطح تحصیلات پایین، آلودگی صوتی و هوا، مشکلات ترافیکی، نامناسب بودن دسترسی‌ها و آلودگی زیست‌محیطی، فقدان کاربری و عملکرد فرامنطقه‌ای و جاذب شهری» (بخشی، ۱۳۸۷: ۹). محله بریانک یکی از بزرگترین و قدیمی‌ترین محلات منطقه ۱۰ شناخته شده است. یکی از نیازهای اصلی این محلات نوسازی بافت‌های فرسوده و تعریض خیابان‌ها و معابر است که از طرف شهرداری منطقه اقدامات لازم صورت نگرفته است. شرایط و زمینه‌های اجتماعی و محیطی نامناسب محله بریانک موجب تجمع خلافکاران، معتادان و فروشندگان مواد مخدر در گوشه و کنار پارک‌ها و اماکن متروکه قدیمی به ویژه باغ حکیم شده است. با تغییر فضای فعالیت خلافکاران و فروشندگان مواد مخدر در سطح محله و گسترش آن به محلات و مناطق دیگر موجب کاهش جرایم، افزایش امنیت اجتماعی زنان و دختران جوان و زیبایی محله خواهد شد (مصاحبه با ساکنان محله بریانک، تیرماه ۱۳۸۹). شهرداری منطقه ۱۰ بوستان باغ حکیم را در سال ۱۳۸۹ احداث کرده است. هدف از احداث پارک دسترسی شهروندان محله بریانک به فضایی آرام، بانشاط و زیبا، همچنین زنده کردن معماری سنتی اسلامی و حفظ ارزش‌های ایرانی-اسلامی عنوان شده است. البته هدف پنهان و مهم شهرداری در احداث پارک که در اسناد پروژه به آن اشاره‌ای نشده تغییر منظره جرم‌خیز و بدنام اجتماعی قدیمی باغ حکیم، از بین بردن پاتوق فروش و مصرف مواد مخدر و تبدیل آن به یک محله امن اجتماعی بوده است. با ایجاد این گونه تغییرات احساس امنیت اجتماعی شهروندان به ویژه زنان، دختران و کودکان در محیط زندگی افزایش خواهد یافت. حضور خانواده‌ها در فضای پارک امنیت اجتماعی را در این محیط افزایش خواهد داد. استفاده از امکانات و فضاها ورزشی و تفریحی پارک تغییرات گسترده‌ای در زمینه سلامتی، تندرستی شهروندان، افزایش تعلق اجتماعی، بهداشتی خواهد داشت. پیامدهای انباشتی و ثانویه دیگری از جمله تغییر بافت قدیمی محله باغ حکیم و دستیابی مردم به فضایی مناسب برای تفریح و اوقات فراغت و تغییر کیفیت زندگی خواهد داشت.

بوستان‌ها و فضاها سبز موهبتی برای شهروندان است. استفاده درست شهروندان از این گونه فضاها موجب بهبود کیفیت زندگی شهروندان و عدم استفاده از آنها موجب تجمع افراد خلافکار، افزایش جرایم و انحرافات خواهد گردید که خود موجب بروز ناامنی اجتماعی شهروندان خواهد شد. محصور بودن پارک از سه طرف و فضای خلوت آن در ساعات

Archive of SID

پایانی شب برای ساکنان به لحاظ اجتماعی مخاطراتی خواهد داشت. کوجهای اطراف پارک از نظر اجتماعی فضای ناامنی دارند. در محله‌های اطراف بریانک پارک‌های بزرگ و مناسبی برای گذران اوقات فراغت شهروندان وجود دارد اما فاصله زیاد آنها از محله بریانک موجب عدم استفاده ساکنان محله از این گونه فضاهای تفریحی شده است.

با توجه به محله‌ای بودن پارک و بروز اثرات و پیامدهای اجتماعی گسترده برای جامعه تحت تأثیر، ضرورت دارد ارزیابی اثرات اجتماعی^۱ آن در سطح محدود (محله) به صورت عمیق انجام گیرد تا بتوان راهکارهای برای جلوگیری از پیامدهای منفی و تقویت اثرات مثبت طرح ارائه داد و مسئولین شهرداری را نسبت به این گونه پیامدها و راهکارها آگاه نمود. پیامدهای اجتماعی پارک برای ساکنان باید تجربه یا احساس شوند. بنابر نظر بکر و ونکلی (۱۳۸۱) «فهرست پیامدها در حالت ایده‌آل علاوه بر پیامدهای منفی باید حاوی فواید و پیامدهای مثبت نیز باشد. از آنجا که پیامدهای اجتماعی مسائل متنوع و گسترده‌ای را در بر می‌گیرد. این فهرست باید پهن دامنه باشد. اما باید برخی از مهمترین پیامدها مطالعه شوند. برخی از پیامدها در سطح فردی، برخی در سطح خانواده و برخی در سطح اجتماعات رخ می‌دهند. مهمترین پیامدهای اجتماعی را می‌توان در مقوله‌های سلامت و رفاه، کیفیت محیط زندگی (قابل زیست بودن)، اقتصادی و رفاه مادی (درآمد و اشتغال)، فرهنگی (تغییر در ارزش‌های فرهنگی)، خانواده و اجتماع (خشونت خانگی، شبکه‌های اجتماعی، هویت و پیوند با اجتماع و احساس تعلق و پیوند به محل زندگی، پیوند با اجتماع، تنش اجتماعی و خشونت، کشمکش و چند دستگی در اجتماع)، نهادی، حقوقی، سیاسی و تأثیر بر عدالت، روابط جنسیتی» (بکر و ونکلی، ۱۳۸۱: ۱۲۵).

شرایط اجتماعی نامناسب (ناامنی) حاکم بر محله باغ حکیم از جمله جرم‌خیزی و بدنامی محله، نیاز به برنامه‌ریزی برای متحول کردن فضای اجتماعی و فرهنگی محلات آسیب‌دیده احساس شده است. با احداث فضاهای سبز و بوستان‌ها و ایجاد چشم‌انداز زیبا، بانشاط در محلات آسیب‌دیده می‌توان الگوهای تعاملات اجتماعی و تعلق اجتماعی ساکنین محلات با یکدیگر و زمینه برای ایجاد تغییرات فراهم نمود. برای ساکنین محله اولویت و نیازهایی از جمله نوسازی بافت‌های فرسوده، مبارزه با جرایم و انحرافات اجتماعی (فروش و مصرف مواد مخدر در گوشه و کنار پارک‌ها و بزهکاری) برای بهبود وضعیت زندگی ساکنان محله

ضروری بوده است. با توجه به بافت قدیمی منازل مسکونی محله بریانک و محدودیت مکان زندگی، احداث پارک فرصتی مغتنم است تا اعضای خانواده‌ها (به ویژه زنان و جوانان) برای مدت زمان اندکی یا حتی طولانی در طول روز از فضای شاداب و ایمن استفاده کنند. ایجاد مکان عمومی برای گذران اوقات فراغت و تفریح و استفاده بهینه از زمان برای شهروندان ضروری است. وجود رفتارهای پرخطر جوانان و آسیب‌های اجتماعی در برخی فضاهای شهری، اجرای طرح‌های توسعه شهری و ساماندهی این گونه تهدیدات برای مسئولین شهری از مهمترین مسائل اجتماعی شهری قلمداد می‌شود. در گذشته در محیط باغ حکیم افراد خلافکار، معتاد، زیادی فعالیت داشتند. ویژگی‌های جغرافیایی باغ حکیم از جمله: محصور بودن، در معرض دید نبودن و عدم دسترسی شهروندان محلات همجوار به آن، محیط کثیف و بی‌نظم آن پذیرای افراد بی‌خانمان، آسیب‌دیدگان اجتماعی به ویژه معتادین زیادی شده است. فعالیت و اقامت این گونه افراد در این محیط موجب احساس ترس، ناامنی ساکنان همسایه و انحرافات اجتماعی شده است. وجود فضاهای متروکه و غیر قابل استفاده و احساس ضرورت و نیاز شهروندان و شهرداری منطقه برای تغییر وضعیت نامناسب اجتماعی و فرهنگی (اعتیاد، ناامنی اجتماعی، بزهکاری، نزاع و درگیری و...) باغ حکیم، کمبود سرانه فضای سبز و بهبود کیفیت زندگی شهروندان موجب شد تا شهرداری «بوستان باغ حکیم» را در محله بریانک احداث کند. اما احداث و بهره‌برداری از این بوستان پیامدهای اجتماعی برای شهروندان تحت تأثیر به دنبال خواهد داشت. بنابراین برای مطالعه این گونه پیامدها، سؤالات زیر مورد بررسی قرار می‌گیرند.

- ۱- اثرات پارک بر امنیت اجتماعی محله چگونه بوده است؟
- ۲- اثرات پارک بر جرایم (تجمع خلافکاران، اعتیاد و...) در محله بریانک چگونه بوده است؟
- ۳- اثرات پارک بر وضعیت اوقات فراغت ساکنان محله چگونه بوده است؟
- ۴- مهمترین راهکارهای کاهش جرایم و افزایش امنیت اجتماعی در محله کدام است؟

مروری بر مبانی نظری پژوهش

برای مطالعه پیامدهای اجتماعی فضاهای سبز بر امنیت اجتماعی و جرایم در محله مورد بررسی از برخی نظریات جامعه‌شناسی که به بررسی رابطه محیط و جرم پرداخته‌اند، استفاده

Archive of SID

خواهد شد. طبق این نظریات وقوع جرم و بزهکاری با محیط وقوع و شرایط آن مرتبط است. مبنای این نظریات این است که فضای فیزیکی باید به گونه‌ای ساماندهی شود که زمینه رفتارهای ناهنجار در آن کاهش یابد. برای ارائه مدل مفهومی پیامدهای اجتماعی احداث این پارک از برخی نظریه‌های انحرافات اجتماعی، کنترل اجتماعی و اوقات فراغت استفاده شده که در ادامه به طور خلاصه تشریح می‌شود.

الف) نظریه «پنجره شکسته»: این نظریه توسط جیمز ویلسون و جرج کلینگ (۱۹۸۹) مطرح شد. در این نظریه پیشنهاد شد سیاست‌گذاری در محله‌های شهری باید بر پایه درک ارتباط نظم محله و پیشگیری از جرم باشد. در دید آنها بهترین روش برای مقابله با جرائم از بین بردن و پیشگیری از به هم ریختگی است. آنها از مثال پنجره شکسته استفاده کردند تا نشان دهند که چگونه یک محله در صورت عدم رسیدگی به آن دچار انحطاط می‌شود. در محلی که شلخته، کثیف و بی‌نظم باشد، مجرمان و کجرفتاران احساس می‌کنند که در آن محل نظارت اجتماعی چندانی وجود ندارد و هیچ کس به اوضاع و احوال پیرامون خود اهمیت زیادی نمی‌دهد، لذا محیط را برای انجام اعمال خلاف قانون مناسب می‌یابد (Wilson, J.Q, Knelling, ۱۹۸۹). ایده اساسی نهفته در این نظریه بسیار ساده است: هر چه شلختگی محیطی بیشتر باشد تخلف و وندالیسم (آشفتگی شهری) بیشتر خواهد بود. شهرداری منطقه با احداث بوستان باغ حکیم فضای آشفته‌ای که محل فعالیت خلافکاران بود ساماندهی نمود. با استمداد از این نظریه ایجاد نظم و ساماندهی محیط قدیمی باغ حکیم و خارج شدن آن از وضعیت «پنجره شکسته» و از بین رفتن فضای فعالیت فروشندگان و مصرف‌کنندگان مواد مخدر در فضای متروکه قبلی، جرایم و انحرافات کاهش خواهد یافت. با این تغییر امنیت اجتماعی در سطح محله افزایش و به تبع آن جرایم و انحرافات کاهش خواهد یافت.

ب) نظریه کنترل اجتماعی: رای جفری (۱۹۷۱) در کتاب «جلوگیری از جرایم شهری با طراحی محیطی» اصول و موارد زیر را برای مبارزه با جرایم و انحرافات در فضاهای شهری مطرح کرده است:

- کاهش پتانسیل طبیعی جرم‌خیزی مناطق شهری؛
- شهروندان باید ببینند و دیده شوند (نظارت عمومی و غیر رسمی)؛
- شفافیت و در معرض دید قرار گرفتن فضاهای عمومی؛

• اشتیاق مردم به گزارش و برخورد با تخلفات و جرایم (Jeffery: ۱۹۷۱, CRBeverlyHills).

جین جاکوبس (۱۹۶۱) در کتاب «مرگ و زندگی شهرهای آمریکایی» برای تقویت انگیزه های اجتماعی جامعه و ارتقاء نظارت عمومی در کنار افزایش شفافیت فضاهای عمومی و عناصر مستقر در محیط های شهری و رفع نابسامانی های کالبدی و منظر بخشی ساز و کارهای ایجاد محیط های امن شهری اصول زیر را مد نظر قرار داده است:

(۱) نیاز به خیابان های امن در شهر،

(۲) جداسازی و تشخیص مکان های عمومی و خصوصی،

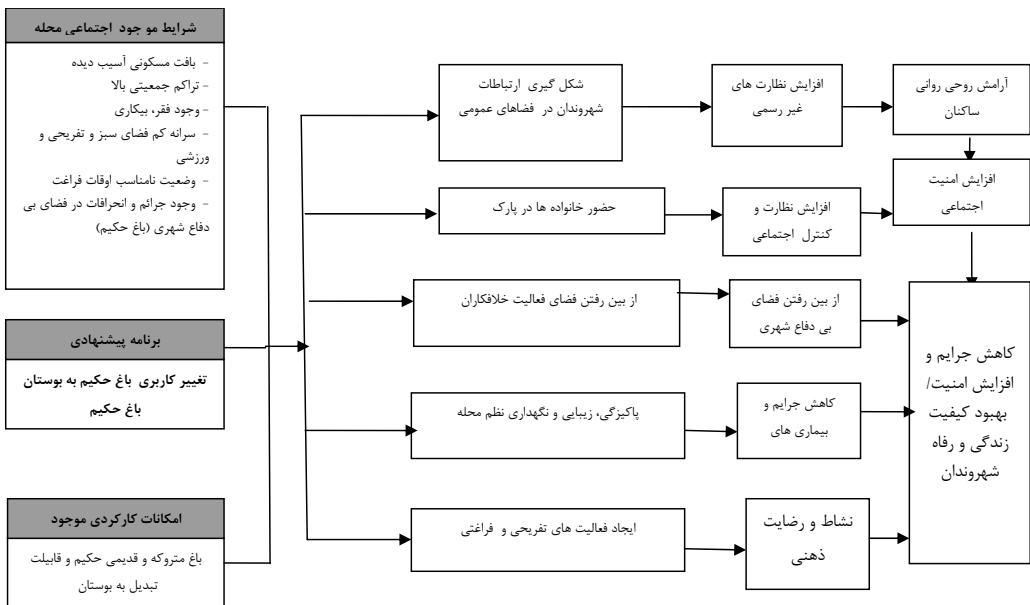
(۳) تنوع کاربری و اختلاط آنها در سطح شهر،

(۴) استفاده مؤثر و بازدارنده از حضور عابران پیاده در مناطق شهری برای کاهش احتمال وقوع جرائم (جاکوبس، ۱۹۶۱). بر اساس این نظریه ها آنچه باعث کاهش جرایم و انحرافات در یک اجتماع می شود افزایش یا کاهش نظارت و کنترل اجتماعی است. پارک ها در مقیاس شهری فارغ از محدوده ها و عرصه های تعریف شده اجتماع، پذیرای تمامی اقشار و گروه های مختلف شهری هستند. پارک ها دارای حساسیت فضاهای عمومی شهری بوده و هر روزه انسان های نا آشنا را به آشنا تبدیل کرده و محلی برای روابط گروهی و اجتماعی افراد فراهم می آورند. کنترل اجتماعی به دو صورت است: کنترل رسمی و غیررسمی؛ کنترل رسمی نوعی از کنترل است که بواسطه عوامل ویژه کنترل برای سازگاری مردم با هنجارها، به ویژه با قانون (پلیس) اعمال می گردد. کنترل غیر رسمی توسط عواملی مانند حضور خانواده، آشنایان و جمع دوستان اعمال می گردد.

(ج) نظریه اوقات فراغت: فراغت به فعالیت هایی که ممکن است فرد به اختیار خود برای استراحت، سرگرم ساختن خود، افزودن به دانش خود یا توسعه مهارت هایش سود می گیرد گفته می شود. پییر بوردیو معتقد است: اوقات فراغت مشتمل بر یک حالت روحی روانی است. نتیجه ساده عوامل خارجی نیست، همینطور نتیجه اجتناب ناپذیر وقت آزاد و تعطیل هم نیست. بلکه در درجه اول یک نوع طرز فکر و یک حالت روحی است (به نقل از: تور کلیدسن، ۱۳۸۲). پییر بوردیو در کتاب «تمایز خود» تمایزهای اجتماعی را در مجموعه متنوعی از اعمال که معمولاً به فراغت مربوط می شوند می جوید مثل تعطیلات، ورزش ها، مطالعه، موسیقی و امور ذوقی سبک زندگی و سلیقه را از این طریق می توان دریافت. توجه

به نقش فراغت و اهمیت آن در زندگی روزمره انسان معاصر نشانگر اهمیت یافتن و استقلال یافتن آن از کار است (بورديو، ۱۳۸۳). در محله مورد بحث با توجه به ویژگی‌های منطقه که اکثراً از اقشار نسبتاً کم درآمد تشکیل شده است که امکانات کافی برای دستیابی به تفریحات گوناگون ندارند و همچنین پایین بودن سرانه فضاهای تفریحی، ورزشی و فضای سبز در این منطقه، بحث اوقات فراغت اهمیت دو چندانی دارد. برای زنان و مردانی که در طول روز استرس و آلودگی‌ها و ترافیک را تحمل می‌کنند و زمان یا سرمایه کافی برای استفاده از بسیاری از مراکز تفریحی این شهر پیدا نمی‌کنند، وجود پارک نزدیک و در دسترس با محیطی جذاب می‌تواند آرامش روحی و روانی شهروندان را تأمین کند در نشاط و رضایت ذهنی آنان مؤثر باشد.

مدل نظری و مفهومی تحقیق



روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیق حاضر ارزیابی اثرات اجتماعی (اتا) است که در جدول زیر به صورت خلاصه مراحل ده گانه آن تشریح شده است. این روش در سه مرحله (قبل از اجرا، در حین و پس از اجرای پروژه) انجام می‌گیرد و در مراحل مختلف پروژه بر مشارکت مردم تأکید دارد. در این پژوهش پیامدهای اجتماعی پروژه بوستان باغ حکیم بر محله بریانک در مرحله

بهره‌برداری مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

جدول شماره ۱: مراحل ده‌گانه انا در تحقیق حاضر

ردیف	نام مرحله	تعریف
۱	ارزیابی نیاز به انا	بر اساس: ویژگی‌های اقدام توسعه‌ای (بوستان باغ حکیم) شامل اهداف، زمانبندی، هزینه‌ها، گستردگی و دامنه آن؛ پتانسیل‌های بروز تنش‌ها و تعارضات اجتماعی؛ گستردگی پیامدهای پروژه.
۲	اقدام توسعه‌ای	شرح دقیقی از ساختار کلی، فعالیت‌ها و اهداف اقدام توسعه برای شناسایی تأثیرات آن صورت می‌گیرد.
۳	دامنه‌یابی	مبانی نظری و مدل مفهومی، شناسایی محدوده جغرافیایی، انسانی متأثر از اقدام توسعه‌ای؛ شناسایی متغیرها؛ معرفی برندگان و بازندگان اقدام توسعه‌ای.
۴	جمع‌آوری داده‌های پایه‌ای	وضعیت جامعه تحت‌تأثیر، کسب داده‌هایی که بتوان تأثیرات و واکنش‌ها را درک کرد. داده‌های پایه‌ای ضروری شامل: (۱) کمی (اسناد، مدارک و اطلاعات نقشه، تصویر)، (۲) کیفی (مصاحبه انفرادی، گروهی و متمرکز ۳۰ نفر) و مشاهدات میدانی تیم انا. انجام ۵ مصاحبه عمیق با مسئولین شهرداری و سازندگان پارک و شوراباری محله؛ منابع جمع‌آوری داده‌های پایه‌ای شامل: ساکنین محله بریانک، و گروه‌های اجتماعی ذینفع و آسیب‌دیده (فروشنندگان مواد مخدر، معنادین)، شهرداری منطقه (معاونت فنی عمرانی، اداره فضای سبز)؛ سازمان محیط زیست و پیمانکار پروژه؛ سایت اینترنت شهرداری منطقه؛
۵	برآورد تأثیرات احتمالی	برآورد و سنجش تأثیراتی که ممکن است بر اثر اقدام توسعه به وجود آیند. برآورد احتمال، شدت، و اهمیت بروز هر تأثیر مشخص می‌گردد (جرائم اجتماعی، تعلق اجتماعی و...)
۶	ارزیابی گزینه‌های بدیل	بسته به ماهیت تأثیرات اقدام توسعه‌ای، سناریوهای مختلفی بروز خواهند کرد. بر اساس یافته‌های تحقیق می‌توان گزینه‌های جایگزین را برای پروژه پیشنهاد کرد.
۷	مطالعه تأثیرات مهم	تأثیراتی مهمی که بر اثر اجرای طرح به وجود می‌آیند. همین تأثیرات را باید گزینش کرد و به طور مجزا مطالعه نمود. در شاخص‌های اجتماعی، بهداشتی، اوقات فراغت و ... انتخاب و مورد ارزیابی قرار خواهند گرفت.
۸	ارائه پیشنهادات برای تعدیل پیامدها	نتایج ناشی از هر سناریو تحلیل می‌شود. این در اصل به معنای ارزیابی گزینه‌های بدیل در مقابل یکدیگر است. بر اساس یافته‌های تیم انا اثرات منفی پروژه مورد مطالعه قرار می‌گیرد و پیشنهاداتی برای تقویت اثرات مثبت و کاهش اثرات منفی پروژه ارائه خواهد گردید.
۹	طراحی نظام نظارت و اجرا	علاوه بر شناخت اثرات منفی و مثبت پروژه، راهکارهای برای کاستن از خسارت به مردم ارائه خواهد گردد.
۱۰	ارزیابی انا	طرح پژوهشی مورد نظر از نظر ساختار و محتوای تحقیق مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

(فاضلی، ۱۳۸۹: ۸۹)

برندگان و بازندگان پروژه

در این پژوهش مهمترین برندگان (استفاده‌کننده از پارک) و بازندگان (گروه‌های زیان‌دیده) پروژه شناسایی شده است. گفته می‌شود ساکنان همجوار «بوستان باغ حکیم» به عنوان برندگان اصلی پارک هستند. سایر ساکنان محله بریانک در محدوده‌های زیر به عنوان برندگان فرعی مطرح شده‌اند.

ردیف	برندگان پروژه	علت انتفاع
۱	ساکنان همجوار پارک (سالنمدان، زنان و جوانان و کودکان) کوچه محمدیان، خیابان فردانش، سینا، دعوتی	استفاده از فضای سبز، ورزش، تفریح و اوقات فراغت، زیبایی محله، شهربازی، افزایش تعلق اجتماعی به محله
۲	پییمانکاران و کارگران عمرانی، آبرسانی و فضای سبز	منفعت اقتصادی ناشی از انجام پروژه
۳	شهرداری منطقه، معاونت فنی عمرانی و فضای سبز	کسب رضایت و اعتماد شهروندان به شهرداری
۴	آموزش و پرورش منطقه، دانش آموزان	استفاده از برنامه های اوقات فراغت، تفریحی و ورزشی
۵	موزه حیات وحش هفت چنار	افزایش بازدیدکننده از موزه

جدول شماره ۳: بازندگان پروژه بوستان باغ حکیم

ردیف	بازندگان پروژه	علت زیان
۱	همسایگان ضلع جنوبی پارک	احداث دستشویی پارک در کنار آشپزخانه منزل یکی همسایه پارک و نصب تهویه دستشویی در کنار پنجره احتمال بیماری افراد خانواده
۲	از بین رفتن ۲۰ الی ۲۵ اصله درخت	احداث پارک جدید موجب قطع درختان توت، انجیر شده است
۳	متواری شدن پرندگان و حیوانات	با قطع درختان پارک پرندگان سار، کبوتر، طوطی، روباه، گربه) به پارک های دیگر متواری شده اند
۴	معتادین و فروشندگان مواد مخدر	از بین رفتن فضای مصرف مواد مخدر، محل خواب و خرید و فروش
۵	سازمان محیط زیست	قطع درختان بزرگ و قدیمی باغ حکیم
۶	برخی جوانان محله باغ حکیم	بروز تنش و اختلاف بین جوانان محلات همجوار
۷	ساکنین محله های سلیمانی و هفت چنار، هزار شهید و پارک آبنمای ۲۲ بهمن	بهره برداری از پارک موجب متواری شده افراد خلافکار و معتاد به محلات آنان خواهد شد و ایجاد فضای جرم خیزی جدید در آنجا

یافته های پژوهش

در بخش یافته های پژوهش، نخست به توصیف ویژگی های اجتماعی محله تحت تأثیر پروژه (بریانک)، و ویژگی های اقدام توسعه ای (بوستان باغ حکیم) می پردازیم. در نهایت بر اساس یافته های حاصل از مصاحبه های عمیق فردی و گروهی به توصیف و تحلیل اثرات و پیامدهای اجتماعی با تمرکز بر شاخص های امنیت اجتماعی، جرایم و انحرافات اجتماعی مبادرت می ورزیم.

محیط اجتماعی محله مورد بررسی

منطقه ۱۰ دارای ۳۱۵۰۰۰ نفر جمعیت است. محله بریانک دارای ۴۲۰۰۰ نفر جمعیت یکی از شلوغ ترین و پرتراکم ترین محلات منطقه است. یکی از نیازهای مهم جوانان منطقه، وجود فضای سبز و سالن ورزشی برای گذراندن اوقات فراغت و ورزش است (مصاحبه با کبیری مدیر مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری منطقه، تیر ۱۳۸۹). بافت مسکونی منطقه ۱۰

یکی از مهمترین بافت‌های فرسوده شهر تهران است. کل بافت فرسوده این منطقه ۴۵۰ هکتار و بافت به شدت فرسوده ۲۵۰ هکتار است. این بافت پذیرای اقشار فقیر، کم درآمد و مهاجر که اغلب دارای جرایم و انحرافات اجتماعی و گروه‌های بزهکار است. این منطقه به عنوان پرتراکم‌ترین نقطه شهر تهران (تراکم ۳۹۴ نفر) در زمینه فقر، بیکاری و مسکن وضعیت نامطلوبی دارد. کیفیت نامناسب محل سکونت شهروندان شرایط بروز آسیب‌های اجتماعی همچون اعتیاد، فروش مواد مخدر بزهکاری و... را فراهم می‌کند (سایت اطلاع‌رسانی شهرداری منطقه ۱۰؛ www.tehran.ir). این گونه مشکلات سطح رفاه ساکنین منطقه را در حد پایینی قرار داده است. این وضعیت موجب احساس ناامنی اجتماعی شهروندان در محیط زندگی خود محسوب می‌گردد. در جدول زیر ویژگی‌های وضعیت وسعت، جمعیت، کاربری‌های مسکونی و بافت فرسوده نشان داده شده است.

جدول شماره ۳: ویژگی‌های کالبدی، اجتماعی منطقه ۱۰

ردیف	شرح اطلاعات	تعداد / میزان	ردیف	شرح اطلاعات	تعداد
۱	وسعت	۸۱۷ هکتار	۶	بافت به شدت فرسوده	۲۵۰ هکتار
۲	جمعیت	۳۱۵۰۰۰ نفر	۷	سرانه فضای سبز	۱.۹۳ متر مربع
۳	کاربری مسکونی	۵۷٪	۹	سرانه فضای ورزشی	۰.۵ متر مربع
۴	شبکه معابر	۲۵٪	۱۰	سایر کاربریها	۱۸٪
۵	کل بافت فرسوده	۴۵۰ هکتار			

منبع: سایت اطلاع رسانی شهرداری منطقه ۱۰ تهران؛ www.tehran.ir

اصالت و قدمت منطقه، همبستگی جمعی و احساس دلبستگی و تعلق مکانی به محله زندگی، جوان بودن جمعیت از ویژگی‌های منطقه ۱۰ تهران است (بخشی، ۱۳۸۷: ۹). به اعتقاد اعضای شورایی محله بریانک: «بیشتر ساکنین قدیمی محله به مناطق دیگر شهر مهاجرت کرده‌اند. بطوری که از ۱۰۰۰ خانوار این محله تقریباً ۸۰۰ خانوار جدید هستند که طی سال‌های اخیر به این محله آمده‌اند. محله بریانک از نظر داشتن امکاناتی از قبیل وسایل نقلیه عمومی (اتوبوس، مترو، ون و ...)، پارکینگ، آتش نشانی، درمانگاه، بیمارستان، فروشگاه‌های رفاه و شهروند، میدان میوه و تره بار محروم است» (مصاحبه با شورایی محله، مرداد ۱۳۸۹). در جدول زیر به مساحت پارک‌های اطراف محله بریانک اشاره شده است.

نام پارک	مساحت	نام پارک	مساحت	نام پارک	مساحت
۲۲ بهمن	۲۴۷۹۳	هفت چنار	۱۷۶۶۸	اعتماد	۱۱۰۰۰
خانواده	۱۵۳۷۴	ناظمی	۶۳۰۰	رضوان	۱۸۰۰۰

منبع: سایت اطلاع رسانی شهرداری منطقه ۱۰ تهران؛ www.tehran.ir

محله بریانک از حیث امکانات فرهنگی، اجتماعی و خدماتی سرانه‌های بسیار پایینی دارد. میزان سرانه فضای سبز، ۹۳/۱ متر مربع و سرانه فضای ورزشی ۰/۵ متر مربع است. این میزان برای این محله پرتراکم و پرجمعیت وضعیت بسیار نامطلوبی تلقی می‌شود. مسئولین شهرداری برای برطرف کردن بخشی از مشکلات اجتماعی، فرهنگی و افزایش سطح رفاه و سلامت شهروندان به طراحی و احداث بوستان باغ حکیم اقدام کرده‌اند. به اعتقاد ساکنین محله بریانک میزان مساحت منازل مسکونی ساکنان محله بین ۴۰ الی ۵۰ متر مربع است که با توجه به جمعیت خانواده‌ها و بافت مسکونی به شدت فرسوده کوچک و نامناسب است. به گفته برخی از کارکنان نیروی انتظامی منطقه «این محله در زمینه مصرف و فروش مواد مخدر، نزع و درگیری، تزریق مواد در فضای پارک‌ها، نسبت به سایر محلات منطقه ۱۰ وضعیت نامناسبی دارد. برای محیط اطراف پارک شده است. یکی از راهکارهای مقابله با مشکلات موجود احداث پارک برای گذران اوقات فراغت برای افزایش شادابی آنها موثر است. در فضای قدیمی محله جوانان در محل ورودی کوچه محمدیان تجمع می‌کردند و بیشتر مواقع با همدیگر اختلاف و درگیری دارند و این مسأله امنیت اجتماعی محله را تهدید می‌کرد. تجمع جوانان در پارک گاهی اوقات باعث دعوا و درگیری بین آنها می‌شود و این موجب احساس ناامنی و نارضایتی خانواده‌ها شده است. با توجه به زمینه‌های رفتاری جوانان، تجمع پسران در محیط پارک مزاحمت‌های برای حضور دختران جوان ایجاد خواهند کرد. حضور معتادین و افراد خلافکار در محوطه قدیمی باغ حکیم امنیت این محله را با مخاطرات زیادی مواجه کرده بود.

ویژگی‌های اقدام توسعه‌ای «بوستان باغ حکیم»

بوستان باغ حکیم توسط شهرداری منطقه ۱۰ تهران در نزدیکی میدان بریانک، واقع در کوچه محمدیان در سال ۱۳۸۹ احداث شده است. این پارک نخستین بوستان به سبک سنتی و معماری دوران صفویه است که با مساحت ۴۰۲۹ متر مربع به عنوان یک پارک محله‌ای

قلمداد می‌شود. بر اساس اسناد پروژه، کاربری اصلی پارک گذران اوقات فراغت، اجرای برنامه‌های نمایشی، تفریحی، ورزشی و فرهنگی تعریف شده است. موقعیت جغرافیایی پارک محصور و از سه طرف به منازل مسکونی و از یک طرف به کوچه محمدیان محدود شده است. این پارک در معرض دید و دسترسی ساکنان محلات همجوار (هفت‌چنار، سلیمانی، جنوب بریانک) نیست. به گفته ساکنان محلی «در گذشته باغ مخروبه حکیم محل تجمع و فعالیت افراد معتاد، خلافکار بوده است. کاربری قبلی بوستان باغ حکیم، ملک خصوصی (باغ) آقای حکیم بوده است». کاربری کنونی بوستان باغ حکیم برای گذران اوقات فراغت (کودکان، جوانان، سالمندان و زنان) طراحی شده است. امکانات قابل استفاده پارک شامل: فضای ورزشی (پیست تندرستی)، پارک بازی کودکان، فضای سبز مناسب، آب‌نما، آلاچیق، محل نمایش (سن روباز) و فضای دوچرخه‌سواری است. استفاده از فضای ورزشی موجود، زمینه تندرستی و شادابی شهروندان را فراهم می‌آورد (سایت اطلاع‌رسانی شهرداری منطقه ۱۰ تهران؛ www.tehran.ir). بخش شمالی باغ حکیم، توسط آموزش و پرورش منطقه ۱۰ خریداری شده است. شهرداری منطقه با خریداری و تملک این قسمت می‌تواند پارک را گسترش دهد. همچنین شهرداری برای متصل کردن پارک به موزه حیات وحش هفت‌چنار و بوستان اعتماد در آینده میزان استفاده ساکنان محلات همجوار از پارک را افزایش دهد. این مسأله می‌تواند امنیت اجتماعی در سطح محله افزایش دهد و همچنین موجب کاهش جرایم و خشونت‌های احتمالی در محیط پارک گردد.

پیامدهای اجتماعی بوستان باغ حکیم بر محله بریانک

با وجود همه بیم‌ها و امیدها درباره چشم‌انداز و آینده اجتماع محله بریانک، بوستان باغ حکیم توسط شهرداری منطقه احداث گردید. مسئولین شهرداری و سازندگان بوستان حکیم بر این باورند که: «بهره‌برداری از فضای سبز در این محله می‌تواند نوید بخش آینده‌ای امن، با طراوت و زیبا برای شهروندان محله باشد. گرچه ایجاد این گونه فضاها پیامدهایی منفی و ناخواسته‌ای برای شهروندان به دنبال خواهد داشت. احداث پارک تأثیرات مثبتی در زمینه برقراری امنیت اجتماعی و آرامش روحی و روانی بر ساکنین خواهد داشت. وجود جمعیت زیاد در محوطه پارک فرصت خلافکاری و اوباشگری به جوانان را نمی‌دهد. در اینجا بر اساس یافته‌های پژوهش پیامدهای اجتماعی بهره‌برداری از بوستان باغ حکیم با تمرکز بر

شاخص‌های «شکل‌گیری روابط اجتماعی و کاهش خشونت»، «امنیت اجتماعی»، «تغییر فضای بی‌دفاع شهری و کاهش جرایم» و «تغییر بدنامی اجتماعی محله» و «بهبود وضعیت اوقات فراغت» توصیف و تحلیل می‌کنیم.

شکل‌گیری روابط اجتماعی و کاهش خشونت در خانواده و محله

احداث بوستان تأثیرات اجتماعی زیادی بر ساکنین محله خواهد گذاشت. حضور زنان، کودکان و سالمندان در فضای بانشاط و آرام پارک موجب آرامش روحی و روانی آنان شده است. این آرامش موجب بهبود روابط در افراد خانواده و کاهش خشونت شده است. یعنی بین دو جنس زن و مرد در زمینه دستیابی به فرصت‌های اوقات فراغت و استفاده از فضاهای عمومی شهری برابری ایجاد شده است. با حضور شهروندان (کوچه محمدیان و کوچه‌های اطراف) در پارک، نزاع و درگیری و پرخاشگری برخی جوانان در کوچه و محله به سمت فضای دوستانه و مسالمت‌آمیز تغییر کرده است. حضور کودکان در کنار خانواده‌ها در فضای بازی موجب برقراری ارتباطات اجتماعی والدین می‌شود. فضای لافگاه‌های ویژه جوانان، تغییر کرده و نوع روابط جوانان از نزاع و درگیری در محیط تغییر کرده است. این تغییر وضعیت کاهش خشونت محله‌ای را داشته است. این تغییر شرایط زمینه تدام گروه‌های دوستی و تولد گروه‌های جدید را فراهم می‌کند و پایداری انسانی و اجتماعی را تضمین می‌کند. در گذشته بیشترین وقت زنان در محیط خانه سپری می‌شد، اکنون بخشی از وقت خود را در محیط پارک سپری می‌کنند. به ویژه به هنگام صبح ورزش می‌کنند و در اوقات غروب و شب با خانواده در پارک حضور دارند و این وضعیت موجب تلطیف روابط و کاهش خشونت در خانواده خواهد شد. استفاده بهینه از فضای پارک و برنامه‌های فرهنگی و هنری شهرداری می‌تواند در افزایش سطح رفاه، آگاهی و بهبود کیفیت زندگی مردم تأثیر گذارد. البته تغییر فرهنگ این محله و کاهش جرایم افزایش و بهبود وضعیت رفتارهای اجتماعی مردم بستگی به استفاده درست و همیشگی ساکنین محله از پارک دارد. مثلاً اگر ساکنین محله‌های دیگر از فضاهای پارک استفاده کنند این تغییر وضعیت می‌تواند نوع روابط اجتماعی را تغییر دهد.

تغییر فضای بی‌دفاع شهری و کاهش جرایم در محله

امنیت اجتماعی و به طور کل امنیت در شهرها، ارتباط مستقیمی با فضا و ساخت و ساز شهری دارد. یک فضای شهری مناسب تا حد زیادی تامین کننده امنیت و فضای نامناسب از بین برنده آن و زمینه‌ساز انواع آسیب‌ها و معضلات اجتماعی است. یکی از مهمترین اثرات اجتماعی پروژه «بوستان باغ حکیم» بر زندگی شهروندان محله بریانک، «افزایش امنیت اجتماعی» و «کاهش جرایم» بوده است. در ادامه بر اساس نتایج مصاحبه با گروه‌های متأثر از اقدام توسعه‌ای و مشاهدات میدانی به تبیین و تحلیل آنها می‌پردازیم. به اعتقاد مسئولان شهری منطقه «مهمترین تهدیدات اجتماعی محله باغ حکیم آسیب‌های اجتماعی از قبیل: اعتیاد، فروش مواد مخدر، بزهکاری، و نزاع و درگیری محله و خشونت خانگی ذکر شده است». عده‌ای از جوانان محله معتقدند: «با بهره‌برداری از پارک و حضور خانواده‌ها و گروه‌های اجتماعی مختلف در پارک از میزان انحرافات و جرایم کاسته شده است. فضای تمیز، باز و در معرض دید پارک موجب متواری شدن خلافکاران و معتادان از محوطه باغ قدیمی حکیم شده است و این گروه‌ها به پارک‌های نور و هزار شهید، نقل مکان کرده‌اند» (مصاحبه با جوانان استفاده کننده از پارک، آذرماه، ۱۳۸۹). در گذشته در پارک‌های هفت‌چنار، اعتماد و رضوان بیش از ۵۰۰ نفر خلافکار به فروش و مصرف مواد مخدر فعالیت داشتند. اما به دلیل مبارزه نیروی انتظامی کاهش یافته دارند. اما هنوز فضای ناامنی ناشی از اعتیاد بر این فضاها وجود دارد. احداث پارک در زمینه بهداشت اثرات بسیار مفیدی بر محله داشته است. این اثرگذاری بدین طریق صورت گرفته است: وسایل معتادین و فروشندگان مواد مخدر (وسایل تزریق مواد و خواب) در سطح پارک جمع‌آوری شده و بیماری‌های مرتبط با مواد مخدر در سطح محله از بین رفته و بر تمیزی و پاکی محیط شده است. اکثر ساکنین محله معتقدند با احداث پارک وضعیت بهداشت محله بهبود یافته است. همچنین بیماری‌های روحی-روانی و جسمی مرتبط با اعتیاد مثل افسردگی، ایدز و غیره به تدریج از بین خواهد رفت. بر اساس مشاهدات تیم پژوهشی «در گذشته معتادان به هنگام شب در این باغ می‌خوابیدند. وسایل خواب، تزریق مواد مخدر و سرنگ‌های تزریقی مصرفی آنها در سطح باغ پراکنده بود و شهروندان استفاده خاصی از این باغ نمی‌کردند. اما اکنون که پارک احداث شده این فضا تغییر یافته است.

احداث پارک اثرات مثبتی مثل کاهش جانداران موذی، افزایش زیبایی و تمیزی محله

Archive of SID

داشته است. برخی مسئولین فضای سبز پارک معتقدند: «فضای سبز محله نسبت به گذشته بهتر شده است. با احداث این بوستان فضای «بی دفاع شهری» که انواع جرایم و تخلفات در آن رخ می‌داد از بین رفته است. تعداد معتادان، خلافکاران و افراد شرور در محوطه باغ حکیم نقل مکان کرده و با ساماندهای نظم و انضباط خاصی در این محیط ایجاد شده است. بر اساس نظریه «پنجره شکسته» این فضا از وضعیت بهم‌ریختگی و شلختگی تغییر یافته و به محیطی ایمن، زیبا و سالم تغییر یافته است. عده‌ای در رابطه با طراوت و شادابی محله می‌گویند: «هنگامی برای تفریح و اوقات فراغت از این پارک استفاده می‌کنیم احساس شادابی و نشاط و سرزندگی داریم». بنابراین می‌توان گفت مهمترین اثر پارک بر اجتماع محله تغییر «فضای بی‌دفاع شهری» باغ قدیمی حکیم و کاهش جرایم و آسیب‌های اجتماعی است. در گذشته محیط پارک به لحاظ اعتیاد، دزدی و فروش مواد مخدر وضعیت بحرانی داشت. محیط باغ حکیم چون توسط دیوار منازل مسکونی مسدود بود در معرض دید افراد نبود و نظارتی نیز از طرف پلیس بر آن صورت نمی‌گرفت. اکنون با احداث پارک فضای داخل پارک باز شده، بیشتر دیده می‌شود. در طول روز افراد زیادی از محله از پارک استفاده می‌کنند و از این جهت رضایت و آرامش دارند. اگر پارک از جهات مختلف به بیرون دسترسی داشته باشد و راه‌های دسترسی شهروندان بیشتر و نزدیکتر شود جمعیت زیادی از پارک بهره‌مندی خواهند کرد. این وضعیت فضای اجتماعی محله اطراف پارک را تغییر خواهد داد.

اثرات بوستان بر امنیت اجتماعی در محله

امنیت از نیازها و ضرورت‌های پایه‌ای فرد و جامعه تلقی می‌شود که فقدان و یا اختلال در آن، پیامدها و بازتاب‌های نگران‌کننده و خطرناکی به دنبال دارد (ترابی و گودرزی، ۱۳۸۳: ۳۲). انسان مدنی برای زندگی در جمع و دستیابی به مراتب بالای رشد نیازمند امنیت و آرامش خاطر است که با رشد و نمو جرایم و انحرافات اجتماعی زمینه‌های ناامنی و شکل‌گیری کجروی در سطح جامعه بیشترین دلهره را ایجاد می‌کند. یکی از اثرات بهره‌برداری از بوستان باغ حکیم افزایش امنیت اجتماعی برای شهروندان بخصوص زنان و دختران جوان بوده است. به دلیل آسیب‌های اجتماعی موجود محله و اطراف پارک برای زنان و دختران، احساس ناامنی ایجاد کرده و این مسئله در ذهن آنها نهادینه شده و در رابطه با وضعیت امنیت اجتماعی محیط پارک در آینده، دو دیدگاه مختلف و متضاد وجود دارد.

عده‌ای از شهروندان معتقدند: «به دلیل زمینه‌ها و شرایط اجتماعی نامناسب محله، احداث پارک شرایط حضور افراد خلافکاران (فروشنندگان مواد مخدر و معتادان) را فراهم می‌نماید. برخی از جوانان محله در گفتگو با مسئولین ساخت فضای سبز پارک حکیم گفته‌اند: «با احداث و نصب صندلی‌ها پارک برخی از جوانان محله از این فضا برای مصرف قلیون استفاده خواهند کرد و نظم این محیط را بهم خواهند ریخت». اکثر ساکنین محله‌های اطراف بر این باورند: «محله باغ حکیم با ایجاد پارک تغییر نخواهد کرد و فضا برای ایجاد جرم بهتر مهیا خواهد شد. برخی دیگر بر خلاف گروه اول، دیدگاه خوش بینانه‌ای نسبت به آینده اجتماع محله دارند و معتقدند: «با حضور افراد و گروه‌های مختلف سنی و جنسی و خانواده‌ها در محوطه پارک و استفاده مداوم در طول شبانه‌روز و بهره‌گیری از امکانات موجود پارک (ورزش، بازی کودکان، صندلی، پیست تندرستی، سن و... فضایی اجتماعی آرام و امن تر خواهد شد. با گذشت زمان و استفاده مداوم از پارک و اجرای برنامه‌های اوقات فراغت و نمایشی توسط شهرداری بر اثربخشی پارک افزوده خواهد شد. در حال حاضر مدت سه ماه از افتتاح بوستان می‌گذرد مسدود بودن پارک از سه طرف شرایطی خاص برای جلوگیری از تغییرات مهم در فضای اجتماعی محله به وجود آورده است. در حین ساخت پارک عده‌ای از ساکنان معتقد بودند: «بهره‌برداری از فضای پارک پیامدهای اجتماعی به دنبال خواهد داشت. اکنون وضعیت محله در زمینه روابط اجتماعی در محیط خانواده، فضای سبز بهبود یافته است اما در زمینه امنیت اجتماعی هنوز وضعیت مطلوبی ندارد (مصاحبه با جوانان ساکن محله، آذرماه ۱۳۸۹).

دست‌یابی به «تعلق اجتماعی به محله» در اثر ایجاد امنیت اجتماعی و کاهش آسیب‌های اجتماعی در محله، به وجود می‌آید. در اثر دستیابی جامعه مورد نظر به شاخص‌های فوق حس دوست داشتن محل زندگی، تعلق مکانی، اجتماعی افراد بیشتر شده و احساس یگانگی و همبستگی محله‌ای پدیدار خواهد گردید. البته برای دست‌یابی به این شاخص گذشت زمان طولانی و کاهش اثرات منفی و پیشگیری از بروز اثرات منفی پارک نیز مؤلفه‌هایی هستند که نباید کم اهمیت پنداشته شوند. در جواب سؤال «آیا ساخت پارک در افزایش تعلق اجتماعی به محله مؤثر بوده است؟» اکثر اهالی محله گفته‌اند: «در این محله چون از

۱- برخی از ساکنان محله می‌گویند: «در محوطه پارک در ساعات آخر شب، گروهی از جوانان محله در این فضا دور هم جمع می‌شوند لاتی‌گری می‌کنند. مشروب می‌خورند و شیشه خرد می‌کنند و در این ساعات افراد به هنگام تردد در

مدت‌ها پیش همدیگر را می‌شناسند و دلبستگی بالایی به‌هم دارند وقتی در این فضا به گفتگو و تعامل داشته باشند تعلقات اجتماعی آنان به خود و محله‌شان بیشتر خواهد شد و این تغییر وضعیت موجب بهبود وضعیت امنیت اجتماعی محله می‌شود» (مصاحبه با جوانان محله، آذرماه ۱۳۸۹).

تغییر بدنامی اجتماعی محله و تبدیل به فضای آرام و بانشاط

در گذشته باغ حکیم پاتوق خلافکاران و معتادین بود. این گروه آسیب‌دیده و مجرم به هنگام روز به کار فروش و مصرف مواد مخدر (تریاک، حشیش، شیشه و کراک و...) می‌پرداختند و به هنگام شب از این محیط برای خواب و استراحت می‌پردازند. این وضعیت موجب بدنامی اجتماعی محله باغ حکیم شده بود. برخی از ساکنان و دست‌اندرکاران احداث پارک در رابطه با «تغییر هویت محله» در اثر احداث بوستان باغ حکیم دیدگاه متضادی نسبت به یکدیگر داشته‌اند. برخی از آنها معتقدند «احتمال اینکه افراد و خانواده‌های زیادی از پارک استفاده کنند، کم است. زیرا شرایط و زمینه‌ها نامناسب اجتماعی محله به گونه‌ای است که تغییر وضعیت اجتماعی و فرهنگی در محیط در کوتاه مدت مقدور نیست. اعتیاد و دزدی، نزاع و درگیری کوچه‌های اطراف پارک بالاست!». به گفته ساکنین محله امنیت این محله بسیار پایین است. برخی مواقع در محله و محیط پارک شاهد رفتارهای پرخطری همچون خودزنی جوانان هستیم. نیروی انتظامی منطقه نیز از برقراری امنیت محله توانایی لازم را ندارد. با حضور شهروندان در این پارک و اعمال نظارت اجتماعی آنان در محیط، این ناامنی تغییر می‌کند. یکی از اثرات مثبت بوستان باغ حکیم بر محله تغییر چهره از محله‌ای «بدنام و آسیب‌دیده» به لحاظ اجتماعی و ناامن به محله‌ای آرام، خوشنام و سالم خواهد بود. از ویژگی‌های محله جدید دستیابی به فضایی آرام، بانشاط، زیبا و ایمن برای ساکنین محله ذکر می‌شود. به اعتقاد جوانان محله وضعیت فرهنگی و اجتماعی محله در آینده مثبت و روشن خواهد بود. اما جوانان نسبت به فضاهای جدیدی مثل پارک که در محله‌شان احساس تعلق و مالکیت دارند. سبک معماری پارک وضعیت معماری محله را دستخوش تغییر نموده و هویت جدید محله را به سایر محلات و مناطق همجوار معرفی می‌کند. فضای‌های ساخته

۱- به گفته یکی از مسئولین فضای سبز پارک «در حین ساخت فضای پارک درختچه‌هایی که برای کاشت فضای سبز خریداری شده بود توسط برخی از ساکنان محل را برای منازل خود سرقت کرده بودند. برخی از جوانان محله جیب‌بری و اخاذی می‌کنند» (مصاحبه با مسئولین فضای سبز احداث بوستان باغ حکیم تیر ماه ۱۳۸۹).

شده (آلاچیق برای نشستن خانواده‌ها) و نقاشی دیواره‌های اطراف پارک به سبک معماری اسلامی دوره صفویه است. رنگ آمیزی دیوارها بر زیبایی محیط اطراف پارک افزوده است. آلاچیق‌های ساخته شده از معماری دوره صفوی شهرهای اصفهان، قزوین و اردبیل الهام گرفته است. وجود این معماری بر زیبایی و ارزش مندی محله می‌افزاید.

اثرات بوستان بر اوقات فراغت محله

یکی از اهداف و کارکردهای مهم احداث پارک باغ حکیم بهبود وضعیت اوقات فراغت ساکنان و برخوردار شدن از فضایی آرام، بانشاط، سرزنده و برنامه‌های تفریحی عنوان شده است. استفاده درست و همیشگی و همه گروه‌های سنی و جنسی و محله‌ای از فضاهای مناسب پارک موجب بهبود وضعیت اجتماعی و فرهنگی گروه‌های متأثر از جمله: زنان، جوانان، کودکان، سالمندان می‌شود. این پارک یکی از بهترین پارک‌های محله بریانک است و گروه‌های فوق می‌توانند در آن به تفریح و استراحت بپردازند. این اقدام توسعه‌ای تأثیرات مثبت زیادی در اوقات فراغت کودکان (فضای بازی)، زنان (پیاده‌روی و استفاده از پیست تندرستی)، جوانان (استفاده از فضای پارک)، افراد مسن (نشستن و پیاده‌روی ایجاد خواهد شد. برخی از جوانان می‌گویند انتظار داریم که فضای آلاچیق‌های پارک تبدیل به نمازخانه نشود و خانواده‌ها از این فضا برای نشستن استفاده کنند. با احداث پارک در این محله گروه‌های سنی و جنسی مختلف زمان و فضای بیشتری برای سرگرمی و تفریح دارند». سالمندان و زنان به دلیل دستیابی به فضای تفریح در نزدیک‌ترین فاصله به منازل مسکونی رضایت زیادی از شهرداری دارند. زیرا آنها مجبور نیستند فاصله زیادی برای استفاده از پارک‌های اطراف (بوستان اعتماد و هفت چنار، بابائیان و...) طی کنند. محله اطراف پارک توسط کوچه‌های بن‌بست و محدود شده است. میزان فضای که برای تفریح و گذران اوقات فراغت خانواده‌ها در نظر گرفته شده محدود و کم است و تقریباً ۳۰ خانواده در مدت زمان واحد می‌توانند از پارک استفاده کنند.

تهدیدات و موانع ایجاد تغییرات مثبت در محیط پارک

شرایط اجتماعی و فرهنگی نامناسب محله (آسیب‌دیدگی و جرم‌خیزی)، موقعیت جغرافیایی و مکانی، طراحی پارک عوامل مهمی هستند که مانع از تغییرات اساسی در

Archive of SID

فضای ناامن اجتماعی و آسیب دیده محله هستند. باغ حکیم در گذشته به دلیل اعتیاد، فروش مواد مخدر و جرایم زیادی که داشته شهروندان آن از نوعی ناامنی اجتماعی رنج برده‌اند. عدم استقبال شهروندان برای استفاده از فضای پارک تهدید مهمی برای آینده محله تلقی می‌شود. ساکنان محله با استفاده درست و نگهداری از پارک می‌توانند جلوی این تهدید را بگیرند. یکی دیگر از تهدیدات وجود روحیه پرخاشگری و تخریب عده معدودی از شهروندان در محیط است. اگر افرادی از محلات دیگر بیایند ممکن است مشکلات پیش آید و امنیت پارک از بین رود. طی این مدت کوتاه (سه ماهه) تغییرات کوچکی ایجاد شده و در آینده بلندمدت تغییرات اساسی ایجاد خواهد شد.

احداث پارک ممکن است در شرایطی نیز تأثیرات منفی بر وضعیت اجتماعی محله داشته باشد. به اعتقاد برخی ساکنین، محلات همسایه (هفت چنار و سلیمانی و...) وضعیت بدنامی اجتماعی محله باغ حکیم را با احداث فضای سبز به آسانی نمی‌توان تغییر داد. زیرا افراد و گروه‌های زیادی از محله‌های اطراف از این پارک استفاده زیادی نمی‌کنند. موقعیت جغرافیایی پارک «گنگ، محصور و پرت» است به گونه‌ای که فقط همسایگان اصلی پارک از آن استفاده می‌کنند. محله‌های دیگر فضای سبز بیشتری از جمله (پارک‌های رضوان، هفت چنار، اعتماد، ۲۲ بهمن، نور، هزار شهید و...) دارند. وضعیت فرهنگی محله به گونه‌ای است که برخی جوانان قلدر و قدرت طلب نسبت به محله خود حس مالکیت و تعلق اجتماعی بالایی دارند. البته این حس تعلق و مالکیت در مورد سایر پارک‌ها نیز صدق می‌کند. زیاده‌خواهی برخی از جوانان استفاده کننده از پارک‌های همسایه باعث شده به جوانان محله باغ حکیم فرصت‌بازی و ورزش ندهند. این مساله در مورد پارک باغ حکیم نیز ممکن است رخ دهد.

یکی از تهدیدات احتمالی آینده پارک بروز «تضاد منافع گروهی» در سطح محله مطرح شده است. حضور برخی از جوانان محله‌های هفت چنار، سلیمانی و تیموری ممکن است منجر به اختلاف و درگیری بین آنها با جوانان محله اطراف پارک شود. یکی از جوانان محله می‌گوید: «دو شیر نر نمی‌توانند برای همیشه در کنار هم زندگی کنند» (مصاحبه با جوانان استفاده کننده از پارک، تیرماه ۱۳۸۹). به دلیل عرق محله‌ای و داشتن احساس تعلق اجتماعی بالای جوانان به محله خود دعوا و اختلاف ایجاد می‌گردد. یکی از جوانان می‌گوید: «ما دوست نداریم افرادی از محله‌های دیگر به این پارک وارد شوند زیرا ممکن است بین ما و

آنان دعوا رخ دهد». به گفته برخی از کسبه محل «داخل پارک‌های اطراف محله به هنگام شب آدم‌های خلافکار و معتاد به تزریق مواد مخدر، خرید و فروش مواد مشغول هستند. ساکنین این محله از این وضعیت احساس ناامنی دارند» (مصاحبه با کسبه محله بریانک، تیرماه ۱۳۸۹). یکی از جوانان محله باغ حکیم درباره اوباش‌گری جوانان به هنگام افتتاح پارک می‌گوید: شب اول افتتاح پارک، چند نفر از جوانان در فضای پارک مشروب خوردند و نزاع و درگیری داشتند. در یکی از خانواده‌های پرجمعیت محله انواع جرایم فروش مواد مخدر، پرخاشگری و سابقه زندان وجود دارد. پرخاشگری این افراد موجب سلب آرامش سایر شهروندان شده‌اند (مصاحبه جوانان محله باغ حکیم، آذرماه ۱۳۸۹).

موقعیت جغرافیایی و مکانی پارک نسبت به محلات همسایه خیلی پرت و دور افتاده است. اما برای خیابان‌ها و کوچه‌های همجوار قابل دسترس و نزدیک است. پارک توسط منازل مسکونی محصور و محدود شده است. فضای بسته پارک از یک طرف و عدم استفاده شهروندان از آن عامل است که در ضلع شرقی آن ممکن است فضای مناسبی برای تجمع افراد بزهکار و مجرم ایجاد شود (مصاحبه با صنف املاک خیابان دعوتی، تیرماه ۱۳۸۹). شرایط محدود و محصور بودن فضای فیزیکی و اجتماعی پارک، مهمترین مانع استقبال شهروندان از پارک است. برای برقراری ارتباط پارک با محله‌های هفت چنار و سلیمانی از طریق کوچه میانجی - دیوار غربی پارک - ارتباط را برقرار کرد. فضای ساخته شده برای اجرای نمایش در پارک در موقعیت مناسبی ساخته نشده است. اگر برنامه‌ای اجرا شود افراد زیادی نمی‌توانند از آن استفاده کنند. برای برطرف کردن این مشکل می‌باید فضای سن را به قسمت غربی آنجا تغییر داده شود.

راهکارهای افزایش امنیت اجتماعی و پیشگیری از جرایم

بی‌شک هرگونه بهبود در ساختار شهری تنها با نگاه به محلات شهری به عنوان بخش‌هایی توانمند در تحقق به اهداف افزایش کیفیت زندگی ممکن می‌شود. می‌توان به برخی نقش‌های شهرداری در این راستا اشاره کرد: (۱) نظارت و کنترل و هدایت همگانه‌نگی، (۲) مشارکت‌سازی و بهره‌گیری از توانمندی محله‌ای، (۳) تهیه نقشه و شناسایی دقیق مناطق شهری خاصه جرم‌خیز، (۴) حمایت مالی و تعیین استراتژی راهبردی (پورجعفر و دیگران، ۱۳۸۷: ۸۰). یکی از مهمترین خطراتی که در آینده فضای اجتماعی پارک را تهدید می‌کند، عدم استقبال

Archive of SID

شهروندان محله‌های اطراف از پارک است. این مسئله می‌تواند فضای پارک را به پاتوق خلافکاران تبدیل و ناامنی گذشته را در محیط باز تولید کند. برای مقابله با افزایش آسیب‌های اجتماعی در پارک می‌باید از طریق برنامه‌ریزی فعالیت‌های اوقات فراغت، مردم محله‌های اطراف برای استفاده از محیط پارک سوق داد. راهکار عملیاتی برای دستیابی به این هدف این است که فضای فیزیکی پارک و محله به گونه‌ای طراحی شود (ایجاد راه‌های ارتباطی متعدد به پارک)، زمینه حضور تمامی افراد خانواده، گروه‌های مختلف اجتماعی در پارک را فراهم نمود. استفاده درست و همیشگی، دقت و نظارت همگانی شهروندان در نگهداری از پارک، مهمترین عامل در اثربخشی آن بر جامعه تحت تأثیر است. در اینجا بر اساس یافته‌های پژوهش برای استفاده بهتر و بیشتر ساکنین از بوستان باغ حکیم و کاهش جرایم راهکارهای زیر مطرح می‌گردد:

- اعمال نظارت و کنترل رسمی و غیررسمی: فضای فیزیکی را به سرعت می‌توان تغییر داد اما تغییر باورهای فرهنگی و اجتماعی شهروندان در رابطه با رفتارهای پرخطر، آسیب‌ها و جرایم اجتماعی محله نیاز به برنامه‌های متعدد دارد و این تغییرات در طولانی مدت رخ خواهند داد. از طریق حضور نیروی انتظامی می‌توان از فعالیت فروشندگان مواد مخدر و افراد شرور جلوگیری کرد. همچنین با نظارت غیررسمی از طریق برنامه‌ریزی برای حضور گروه‌های اجتماعی مختلف، امنیت اجتماعی محله تأمین خواهد شد. زمینه‌سازی برای جلب مشارکت اجتماعی شهروندان محله در برنامه‌های در محله برای استقبال بیشتر شهروندان از فضای پارک موجب همبستگی اجتماعی و تقویت نظارت غیررسمی برای جلوگیری از انحرافات و جرایم و ناامنی آینده پارک ضروری است. تجهیز پارک در زمینه امکاناتی که هنوز نصب و راه‌اندازی نشده است. این امکانات موجب جذب افراد زیادی از گروه‌های سنی و جنسی مختلف در پارک خواهد شد. اجرای برنامه‌های شاد و متنوع توسط شهرداری و شوراییاری محله در محل نمایش و دعوت از گروه‌های هنری (تئاتر و موسیقی) در مراسم جشن‌ها و اعیاد ملی و مذهبی. برنامه‌ریزی برای اجرای ورزش صبحگاهی در پارک و معرفی مربیان ورزشکار علاوه بر دستیابی به سلامتی جسمی، روحی و احساس شادابی شهروندان موجب شلوغی پارک و افزایش امنیت اجتماعی خواهد گردید.

- متصل کردن بوستان باغ حکیم به موزه حیات وحش و بوستان اعتماد و هفت چنار از طریق برداشتن دیوارهای انتهایی کوچه‌های بن‌بست موجب دسترسی بهتر و بیشتر شهروندان

به پارک خواهد شد. این طراحی موجب افزایش امنیت اجتماعی بیشتر پارک و در نتیجه بهبود فضای اجتماعی فرهنگی و کاهش جرایم می‌شود.

• خریداری و تملک فضای شمالی باغ حکیم که در مالکیت آموزش و پرورش منطقه ۱۰ است. این فضا را می‌توان به زمین فوتبال، سالن ورزشی یا فضای سبز اختصاص داد. زیرا در محله فضای ورزشی ندارد و از نظر امکانات ورزشی محروم است.

نتیجه‌گیری و بحث

بانک جهانی در راستای تحقق جلوگیری از جرایم از طریق طراحی محیطی برای دولت‌های محلی وظایفی را بر شمرده است. بر این اساس این امور تنها از طریق نظارت ارگان‌های مسئول شهری با همکاری تمامی ساکنین محلی ممکن می‌شود. نگاه راهبردی در این است که تلاش شود تا با توانمندسازی شهروندان محلی یا از طریق ظرفیت‌سازی محلی (نظیر NGO'S; CBO) از طریق شهرسازی مشارکتی به این هدف نایل شد (پورجعفر و دیگران، ۱۳۸۷: ۸۰). شرایط و زمینه‌های نامناسب اجتماعی و فرهنگی در اطراف باغ قدیمی حکیم در محله بریانک و نیاز به ایجاد دگرگونی و تغییر محیط موجب گردید شهرداری منطقه ۱۰ تهران بوستان باغ حکیم را احداث نماید. هدف اصلی از احداث پارک مذکور، بهبود اوقات فراغت و دستیابی شهروندان محله باغ حکیم و بریانک به فضایی آرام، با نشاط و سالم، به ویژه تغییر فضای بی‌دفاع شهری در باغ قدیمی حکیم بوده است. شهرداری منطقه با بهره‌برداری از این پارک تا حدودی توانسته به اهداف فوق دست یابد. حتی اجرای پروژه رضایت شهروندان را از این فضا و شهرداری به دنبال داشته است. یکی از سوالات اصلی مقاله بررسی اثرات پارک بر افزایش امنیت اجتماعی و کاهش جرایم در محله بریانک و به طور خاص محیط اطراف بوستان باغ حکیم بوده است. یافته‌های مقاله نشان داد شهرداری منطقه با طراحی و ساماندهای و ایجاد فضای سبز باغ حکیم توانسته است فضای بی‌دفاع شهری را - که مأمنی برای تجمع خلافکاران و افراد آسیب‌دیده اجتماعی بود - تغییر دهد. بر اساس نظریه «پنجره شکسته» ویلسون و کلینگ، با رعایت اصول «درک ارتباط نظم محله و پیشگیری از جرم»، «از بین بردن و پیشگیری از به هم ریختگی» فضای فعالیت خلافکاران از بین خواهد رفت. شهرداری منطقه ۱۰ فضای جرم خیز و باغ حکیم بر تکیه بر اصول فوق طراحی نمود. با تکیه بر اصول این نظریه، با ایجاد نظم و ساماندهی محیط و تغییر از وضعیت

Archive of SID

«پنجره شکسته» موجب از بین رفتن فضای فعالیت فروش و مصرف مواد مخدر در فضای متروکه قبلی، جرایم در محله کاهش یافت. با این تغییر امنیت اجتماعی در سطح محله را به دنبال داشته است. البته هنوز خطرات زیادی زندگی اجتماعی ساکنان اطراف پارک را تهدید می‌کند. بر اساس یافته‌های پژوهش محصور بودن پارک، عدم استقبال شهروندان به دلیل شرایط نامناسب اجتماعی و فرهنگی (سابقه ناامنی و بدنامی محله) از جمله تهدیدات است. با تکیه بر دانش بومی شهروندان از مسائل و مشکلات محله خود در راستای اثربخشی پروژه و کاهش جرایم و برقراری امنیت، راهکارهایی از جمله: اتصال فضای پارک با محیط بیرون و برنامه‌ریزی برای حضور گسترده شهروندان در پارک (نظارت غیررسمی) و خریداری فضای شمالی باغ حکیم که در مالکیت آموزش و پرورش است، ارائه گردید. همچنین از طریق فرهنگ‌سازی نمی‌توان دیدگاه جاری شهروندان را نسبت به فضاهای عمومی شهری و مناطقی که در آن زندگی می‌کنند، تغییر داد و آن را اصلاح کرد. ضروری است در محله مورد بررسی دیدگاه‌های منفی از جمله به بدنامی محله، عدم تغییرپذیری فضای آسیب‌دیده، جرم‌خیز و ناامن اجتماعی محله با آموزش و برنامه‌های فرهنگی تغییر و اصلاح گردد. بنابراین رویکردهای فرهنگ‌مدار در سطوح مدیریتی شهر تهران نیازمند مدارا و صبر بیشتری برای دستیابی به نتیجه مورد نظر هستند، چرا که تغییر باورها و عادات و عقاید یک ساختار اجتماعی در کوتاه مدت میسر نمی‌شود و می‌بایستی به حرکت‌های بلندمدت / میان‌مدت از طریق آموزش، برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی به ویژه در محیط‌های شهری آسیب‌دیده اندیشیده شود. یکی از مهمترین نگرانی‌های ساکنین محله و دست‌اندرکاران پروژه باغ حکیم این است که «ممکن است به دلیل تصویر ذهنی نسبتاً بدی که محله‌های همجوار درباره جرم‌خیز بودن محله دارند با استقبال زیادی مواجه نشود و افراد زیادی از پارک استفاده نکنند». برای فرهنگ‌سازی و ایجاد شرایط مناسب برای استفاده بیشتر از فضای پارک برای پویایی و تحول اجتماع آسیب‌دیده محله، نیاز به جلب مشارکت مردم هستیم. با استفاده از روش‌های زیر می‌توان مشارکت گروه‌های اجتماعی مختلف را در پارک تازه احداث شده باغ حکیم فراهم نمود. با تقویت فضاهای فرهنگی و اجتماعی در محلات شهری می‌توان زمینه کاهش جرایم و انحرافات را مهیا نمود. در این راستا می‌باید از طریق ایجاد و بهره‌برداری مناسب از فضاهای فرهنگی ایجاد شده در مناطق شهری و محلات شهر، تلاش کرد تا مردم به فضا و مکان زندگی خویش توجه بیشتری داشته باشند. این امر تنها زمانی ممکن است که

مردم بخواهند بپذیرند که شهر نیز مانند منزل مسکونی به آنها تعلق دارد و در صورت توجه بیشتر آنها است که می توان در طی یک حرکت عمومی و هماهنگی، امکان افزایش نظارت و کاهش قابلیت جرم خیزی را فراهم نمود. در نهایت نویسنده مقاله بر این باور است که مسئولین شهری با طراحی و ساخت مناسب فضاهای عمومی و به ویژه فضاهای بی دفاع شهری و فراهم نمودن زمینه مشارکت شهروندان در فرایند طراحی، اجرا و بهره برداری طرح های توسعه شهری و نوسازی بافت های فرسوده و فضاهای سبز می توان از جرایم و خشونت های محلات آسیب دیده کاست و امنیت اجتماعی را برای شهروندان به ارمغان آورد.

- ۱- بخشی، بهاره (۱۳۸۰) «بررسی آثار و پیامدهای احداث آمفی تئاتر- کتابخانه در محله سلیمانی- تیموری»، شهرداری منطقه ۱۰ تهران، زیر نظر معاونت اجتماعی شهرداری منطقه ۱۰ تهران.
- ۲- بکر، هنک و ونکلی، فرنک (۱۳۸۱) «راهنمای بین المللی بر آورد پیامدهای اجتماعی» ترجمه: هادی جلیلی، معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، انتشارات جامعه شناسان.
- ۳- پورجعفر، محمدرضا و دیگران (۱۳۸۷)، «ارتقاء امنیت محیطی و کاهش جرایم شهری با تأکید بر رویکرد C.P.T.E.D» نشریه بین المللی علوم مهندسی دانشگاه علم و صنعت ایران، ویژه نامه مهندسی معماری و شهرسازی، جلد، ۱۹، شماره ۶، صفحه ۷۳-۸۲.
- ۴- ترابی، یوسف و آیت گودرزی (۱۳۸۳)، «ارزش ها و امنیت اجتماعی»، فصلنامه دانش نظامی، سال ششم، شماره دوم، صص ۴۶-۳۱.
- ۵- تورکلیدسن، جرج (۱۳۸۲)، «اوقات فراغت و نیازهای مردم»، ترجمه: عباس اردکانیان، انتشارات نوربخش.
- ۶- جیکوبز، جین (۱۳۸۶)، «مرگ و زندگی در شهرهای بزرگ آمریکایی»، ترجمه: حمیدرضا پارسا و آرزو افلاطونی، تهران، دانشگاه تهران.
- ۷- فاضلی، محمد، (۱۳۸۹)، «ارزیابی تأثیرات اجتماعی»، اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، انتشارات جامعه شناسان.
- ۸- سایت اینترنتی اطلاع رسانی شهرداری تهران، www.tehran.ir.
- ۹- سعیدنیا، احمد (۱۳۷۸) «کتاب سبز شهرداری» جلد اول (شهرسازی) انتشارات سازمان شهرداری ها.

10- Wilson, J.Q., Knelling, G.L., «Making Neighborhoods, Safe», the Atlantic Monthly, February 1989, PP. 46-5

11- [28] Jeffery, C.R., «Crime Prevention through Environmental, Design», Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1971, PP.54_87

12- Jacobs, J., «The Death and Life of Great American Cities», New York, NY: Vintage Books, 1961

مصاحبه ها

- مصاحبه با معاونت فرهنگی اجتماعی شهرداری منطقه تهران، تیرماه ۱۳۸۹.
- مصاحبه با معاون فضای سبز شهرداری منطقه ۱۰ تهران، تیرماه ۱۳۸۹.
- مصاحبه با پیمانکار عمرانی و فضای سبز بوستان باغ حکیم، تیرماه ۱۳۸۹.
- مصاحبه با ساکنان همجوار بوستان باغ حکیم، آذرماه ۱۳۸۹.
- مشاهدات پژوهشی در بوستان باغ حکیم در تیرماه ۱۳۸۹ و آذرماه ۱۳۸۹.